

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

РАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

У НОВОМ САДУ, 23. ФЕБРУАРА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

* * *

За што да срце све за тобом жуди?
 За што да точим бујну младост своју?
 Уздаси моји не крећу ти груди
 Ни сузе тајне ледну душу твоју...
 Угуших накао младих мојих мука,
 Издахну песма е покиданих жица,
 Мој цветни венац расу твоја рука,
 Спали га огањ твога милог лица —
 Ал опет само кад се тебе сетим,
     Како си добра, како си лепа:
     Срце ми се цена.

Нек љубав моју крије црна тама,
 Нек умре цветак, што е младошћу цвета,
 Јер други огањ моју душу слама,
 Ја тражим борбу узбуркана света.
 Вртлогом јурим, плахо срце лети,
 Где злоба сикће и отровне стреле,
 Где е' подлоет бије е идеали свети,
 Где рај и накао љути мегдан деле —
 Ал у тој борби кад се тебе сетим,
     Како си добра, како си лепа:
     Срце ми се цена.

А ноћ кад падне и борба се смири,
 Суморни вео мрачно небо свија,
 Затрепте звезде, блед месец провири
 И вечност земљу заборавом нија:
 Санак ми не ће на уморне очи,
 Као тајна сила да ми злбом прети,
 Не да ми спати а не да умрети;
 Сетим се речй, што их накаоет точи,
 Пустоши ледне, што у свету влада,
 Залудне борбе светлости са гробом,
 Очаја хладног и пламених надѧ.
 О, ја бих опет, да сам тада е тобом —
     Па кад се сетим, како си лепа:
     Срце ми се цена...

Ленскиј.

ЛУКА.

Више сам пута расчитао сељаке за онај
 прости камени гроб, што лежи бијелој
 прквици уза зид, на лијевој страни,
 кад ко из ње излази. Сељаци, већином
 сурови ал поштени поморци, казивали
 су ми да су ондје укопани Лука Станко-
 вић и жена му Аница, и да се је Аница

једно петнаест година прије Луке пресе-
 лила са овог у бољи свијет. Људи нијесу
 знали даље да ми причају. Ни ја сам нијесам
 знао, за што ме је тако јако жеља држа-
 ла да што обазнам за покојнике. Гроб тај
 као сваки други; ко је у њему лежао,
 опет поморац као и остали, прост и непо-

знат izvan граница свога села; а жена по свој прилици као и друге жене. Него — био онај једини чемпрес, што је код гроба растао; било што је море, кад је највећа пшма, до на четири корачаја од самога гроба дохваћало и с њим се разговарало; било — као што мислим да јест — да је људско срце (и кад се најмање надаш) у тајној свези са свијем лијепијем крестима, што су биле, што јесу и — дао Бог — што ће и бити: знам да сам истом онда своју жељу задовољио, кад сам од пона Пера, пароха и мог старог саученика, чуо, који су то били Лука Станковић и жена му Аница.

— Поморац — рече ми Перо — а ти знаш шта су поморци: људи ваљани, кад су на мору; кад се искрцају гдје у Енглеској или у Америци, по гдјекад посерну; али тек . . . . . нек Бог опрости свијема, што су овдје укопани и којијема се за гроб не зна, е их је море прогутало; покој души и једнијем и другијема. Него ме ти шташ за Луку: и он као остали; али што ти они нијесу умјели казивати, то ћу ја учинити. Јер знаш, какав је човјек, кад је прост, сиромах и неучен: његову просуђивању отимљу се све оне потанкости, оне нежности људскијех чувстава, којијема ми пољепшавамо наш свакидањи дотицај, и којијема, кад је до прилике, спасавамо успомену једног тобоже „простака“ од незаслугене заборава. Ми који смо, ма и мало, учени и образовани, нама је у руци она нит, која води по непознатом лавиринту људскијех осјећаја; ми смо као онај научењак, који на небесној дузи разликује све љепоте њена шаренила, а простаку су само оне боје видљиве, које су му чисто јасне пред очима. Па покојни Лука! пред својијем друговима обичан човјек; али за што га ја теби спомињем, то они не знају; а све да им и испричам, какво је у Луке срце било, не би ми они вјеровали, или . . . . . не би ме разумјели. Ал суди сам. — Покојнику је било каквијех четирдесет година, кад му жена Аница умре, пољепна, мирна, добра жена; на здрављала ми је сваки дан у зору „добро јутро, господине!“ кад је пролазила пред мојим прозором, да иде у баштину на по-

сао. Кад се је по Индијском оке. стигла тек кад је је ганурској луци. Нак добијем од њега писем набавим камену плочу и де покојнице. Али, Боже, како било! Оне ме прте чисто зикаква ти је то туга за оном ти набавим плочу и криж (гле мана ни ријечи о њој, већ на дугако како си пловио и какви су ти црнци у Индији.

На први мах не хтједох му жељу дати, али тек, кад помислих, кому је намијењено, учиних.

Једнога дана — четири или пет мјесеца по оном тужном догађају — кад сам баш из куће излазио, створи се Лука преда мном. За то вријеме бијаше остарио, посиједио, очи упале у главу. Рече ми:

— Поведите ме, господине, покажите ми га.

Ја га разумијех, унутих се, а он сам мном, али за један корак преда мном, као да га је нешто тјерало. Путем назидо сам на сваки његов покрет; није скидао ока са земље; рече само на десет корачаја од гробља:

— Знаш, да сте ми жељу задовољили, хвала вам!

Кад стигосмо на врата, стаде, погледа ме.

— Знате већ — рече — да ја не умијем писати; бијох замолио пријатеља, да ми то учини; Бог зна како и шта вам је писао; да сам сам умно, не бејох кадар држати пера у руци!

На први мах, на ове његове ријечи, хтједох да га загрлим, да му речем: опрости, Лука мој, криво сам те осудио. . . . . Јадник није могао ни сумњати, да му пријатељ не ће у срце читати и писмо сложити, као што га туга слаже. Није знао да је тешко плакати рад туђе несреће.

Показах му гроб. Плоча се је бијелила на сунцу, а код ње још млад чемпрес и мирисне, што сам ја својом руком усадио. Он клекну и након кратке молитве устаде и зашита ме:

— Она слова урезана на плочи, то је име . . . . . њено име, је ли?

— Јест, њено је име.

Па умукосмо обојица.

За то вријеме мотрио сам га пажљиво.

Ни сузе на оку му; али дубок поглед његов тако је обухваћао, или да боље речем, грлио ону плочу, оно цвијеће, све оно што је до самог гроба било, да си мислио: срце, душа, живот му се из очију излијева. Он погледа у небо, на море, на зелену околицу, па уздахнувши дубоко, упре своје очи у моје и насмија се, али тако њежно, тако мирно, тако чудновато! Погледах и ја око себе: прољетно небо јасно, сјајно, модро; нама иза леђа бантине, брежуљци, цијела природа у најљепшем часу свога развитка и свјежег зеленила; пред нама море широко, као да нам лежи на длану, а мирно, Боже, ни браздице на њему; из подаљег села ни најмањи звук, а ја, Лука и онај гроб сами у средини тог великог покоја. Помислих на покојнике, што спавају ту код нас, на Аницу, и рекох у срцу: јест, и ви уживате сву своју лепоту што вас заокружује, и вас ће дирнути ово опште весеље! Природа ми протумачи онај осмијех морнарев; разумијех, за што га нијесу сузе облиле. Та око гроба његове Анице мирише цвијеће, цвркућу птичице; над гробом његове Анице шири се плаво небо без облака; пред гробом његове Анице простире се његово широко и модро море; земља, море, небо, све дише премањетним весељем. Лука упозна на мом лицу да ја дијелим његове осјећаје, приближи ми се и рече ми:

— Лијено ли је овдје!

— Лијено је, Лука, не може бити љепше.

Одосмо.

Двије недјеље касније кренуо је у Трет, да се опет укрца на далек пут. При доласку предао ми је малу свотицу за издржавање гроба и цвијећа око њега. За дуго нијесам више за њега чуо.

Кад се трећа година по његову поласку навршила, врати се Лука, и бијаше то јула мјесеца. Кренусмо опет обојица на гробље. Ја сам се био постарао да посадим ново цвијеће око гроба, и збиља: пло-

ча је изгледала као да лежи у сред мирисна вијенца. Као оно прије три године, и овај пут дан није могао љепши бити; све зелено око нас, а Лука опет осјети ону олакшицу што га је тјешила кад је оно први пут походио покојницу. За цијело природа није хтјела да морнар оћути сву бол своје самоће и свога губитка.

И опет по два и три пута оде и врати се Лука за који дан у своје родно село, да походи јадницу и да види својту; и сваки пут десило се је да буде у сред љета или прољећа. Колико је пута на гроб полазио, толико се је пута враћао, ако не весео, а ма миран и без биљега туге на лицу. Задњи пут при поласку да стигне лађу, рече ми:

— Ово је моје посљедње путовање.

И збиља, након осамнаест мјесеца, ето ти Луке у селу, пред саму вечер. Сутри дан рано, дође к мени, да пођемо на гробље. Дебела је киша пљуштила, силни сјеверни вјетар врштао је као дуг јаук кроз голе гране стабла. Он је свакако хтио да кренемо; ја њему, да није могуће под онаком пропасти; напokon бих принуђен да му погодим. Кренусмо.

„Како ће тај гроб данас да изгледа!“ — промуцах кроз зубе, као да сам собом говорим, а у истини да ме чује и да га приправим на тужан поглед.

— Шта Бог да! — одговорим и одосмо уз путању, што води на црквицу. Окисли до кости а озебли од зиме, стигосмо. Лука укрети своје руке на преима и не скиде више ока са оне невољне плоче. Од прошлог весеља ни спомена. Цијело гробље, као да је на њему војска прошла; око Аничина гроба усахле биљке, усахло цвијеће; на саму плочу навалила киша глиб и шунањ, поткопала земљу око камена крижа, те се овај пригнуо на страну, као од умора. Јад и жалост око нас. Ал не бијаше већ могуће да издржимо силу вјетра, који се је на махове на нас обарао. Рекох своме другу:

— Је ли, Лука, да се вратимо?

Он подигну очи на мене: упре њих опет на плочу, паде на кољена:

— Анице! Анице! — кликну и бризну у плач. . . . .

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Одведох га у ближију цркву, ал сузама и тузи не бијаше већ сврхе. . . . Три се је мјесеца у кући крио; касније је каткад излазио, пред вечер, ал увијек уз мене. Овако се је протуцао још годину дана, па . . . . ето и њега код његове Анице.

* * *

Ово ми је поп Перо приповиједао. Има ли још гдје на свијету оваковијех тајнијех, њежнијех осјећаја? Има их; ал ко умије да их открије? Живу, док је и срце живо; умре ли ово потоње, ко њих биљежи?

Josip Berca.

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

по француској преради Евжена Готи превео *Миливој Максимовић.*

ПРВИ ДЕО.

VIII.

Рајски беше одлучно, да не обраћа више пажње на Вјеру, да се покаже савршено равнодушан, по у место да одржи реч, он се дурно три дана на њу. Кад би се с њом сусрео, рекао би јој онако мимогред реч-две, из којих је извиривало негодовање, које и против његове воље избијаше на површину. Као што се чинило, да Вјера не онажа његову присутност, исто тако хтеде и он показати да му је тако мало стало до ње, да заборавља, да је и она ту, поред њега. Радећи овако не имајаше можда намеру, да игра пред њом такову улогу, него да у истину ступи у такав одношај према њој. По чим више се трудио, да буде тако, тим јаче га је — на његов велик јед — обузимала жеља, да пазн на сваки њен корак, на сваки покрет, сваку реч.

Поред свега тога, што се одлучно, да је се са свим окане и да поступа с њом, као са сваком обичном швигарицом, она му не избиваше из главе.

— Идем к њој, да ранчистимо, што има међу нама, рече једном у себи. То је само из радозналости и ништа више. А да није заиста љубав . . .

Претражи целу кућу, лупајући вратима и завирјујући у сваки буџак. Но у кући је не могаше да нађе. Пође у врт и тражаше је по крајевима, судећи, да Вјеру и не треба тражити оиде, где се обично други налазе, него на усамљеним местима, поред попора, где се особито радо шетала.

Али је узалуд тамо тражио; већ се вртнуо кући, да ушта кога, где је, кад је из ненада опази у врту, одмах поред куће.

— А! ти си ту! повиче. А ја те тражим на све стране . . .

— А ја вас овде чекам . . . одговори она.

Беше му, као да је у сред зиме дунула на њ топла и блага југовина.

— Ти ме чекаш!.. рече изненађен, гледајући је страсним погледом . . . — Може ли то бити?

— За што да не? та ви сте ме ето тражили.

— Да, ја сам хтео да се објасним с тобом.

— И ја с вама.

— А шта си ми хтела рећи?

— А ви мени?

— Кажн прво ти, па онда ћу ја . . .

— Не, кажите прво ви, па онда ја . . .

— Па добро, рече, промисливши се мало, и седе поред ње: — Хтео сам да те питам, за што ме непрестано избегаваши?

— А ја сам хтела да вас питам, за што ме непрестано гоните?

— И то је све? рече Рајски, кому би, као да је пао с неба.

— За сад све: сад да чујем, шта сте ви хтели рећи?

— Али ја те не гоним, шта више ја се још уклањам . . . избегавам те.

— Може се на разне начине неко гонити, cousin, а ви сте изабрали понајнегоднији за мене.

— Како то? ја скоро и не говорим с тобом!

— То је истина, ви ретко кад говорите са мном, не гледате ми никад у очи, но само онако испод очију бацате на ме зле погледе — и то је нека врста гоњења. Но само кад би то било све . . .

— А шта има још?

— Има то, да ме из потаје пратите. Ви урашите пре свију и чекате да се ја пробудим,

— Идите тренутак, кад ја подижем завесу и отворам свој прозор. За тим, чим одем преко, до бабушке, ви изаберете другу тачку за посматрање и назите, куда ћу отићи, којим путем ћу ићи кроз врт, где ћу сеести, шта ћу читати! Ви чујете сваку реч, коју изречем коме... А за тим се сретнете са мном...

— Врло ретко.

— Истина је, два или три пут преко недеље, то није много и не би ми се могло досадити, него баш на против, било би ми врло мило, кад би ви то чинили онако, — без икаквих намера, али ви све то чините с рачуном; у сваком вашем погледу, у сваком кораку ја видим само једно — упорну жељу, да ми не дате мира, и да продрете у саме моје мисли!.. Дозволите да вас ушिताм, којим правом ви све то чините?

Он се задивно смелости, независности у мислима и речима. Пред њим не беше девојчица, која се сакрива испред њега из стидљивости и из страха, што не стоји на оној висини умне развијености, идеја и образовања, на којој је он, као што је Рајски у почетку мислио. Ово беше за њега нова личност, нова Вјера!

— А ако се то теби само чини... опазите неодлучно и још ван себе од удивљења.

— Немојте лагати! прекину га она. — Кад је вама слободно, да пратите сваки мој покрет и корак, онда допустите и мени да осећам непријатност тога надзора: ја вам ево отворено кажем — то је за мене терет. То је за мене нека напаст, тамница — а ја, хвала Богу, нисам робња турскога паше...

— Па шта хоћеш ти? Шта треба да радим...

— Баш о томе сам хтела да говорим с вама. Кажите прво ви, шта хоћете од мене?

— Не, реци прво ти, наваљиваше он задивљен и са свим побеђен тим новим и неочекиваним странама ума и карактера своје рођаке.

— Шта хоћу ја? понови она, — слободу хоћу!

Он је погледа са новим чуђењем.

— Слободу! понови он, — ја сам њен први партизан и поборник — и ради тога...

— И ради тога не дате једној слабој девојци да слободно дахне...

— Ах, Вјера, за што тако ружно мислиш о мени? Међу нама је неспоразумљење; ми нисмо разумели једно друго — објаснимо се — па може бити, да ћемо постати добри пријатељи.

Она га погледа, штајући погледом.

— Је ли то могуће? рече: — Мени би било мило, ако сам се у вама преварила.

— Ево ти моје руке, да је тако. Ја ћу ти бити пријатељ, брат, све, што год хоћеш. Готов сам на сваку жртву.

— Жртава не треба, рече она. Али ви ми нисте одговорили на моје питање: шта хоћете ви од мене?

— Ја те не разумем.

— За што ме пратите без престанка? За што ме гледате тако чудноватим погледима? Шта хоћете ви?

— Не ћу ништа; али ти и сама треба да знаш, да човек не може гледати твоју ванредну лепоту друкчије, него жељним и заљубљеним погледима...

— Она му не даде да доврши, него плану и нагло устаде с места.

— Шта ти је, Вјера? Шта сам ти казао тако странно?

— Ви, који се хвалите, да сте „поборник слободе“, не стидите се признати...

— Да лепота изазива дивљење и да ти се ја због тога клањам: какав је то преступ!

— Ја видим, да ви и не схватате, како је то увредљиво за мене! Бисте ли се ви усудили да ме гледате тим погледима, кад би поред мене био мој муж, отац, брат? Да, онда се не би мотали за мном ни дурили се на мене по неколико дана, не би шпијонирали, као што то сад чините.

— Добро, добро, немој се само срдити! рече јој, узевши је за обе руке. Реци само, шта хоћеш, па ћу све учинити. Ја сам скривно пред тобом, ја сам уметник, па сам се можда и сувише живо подао утисцима, изразио своје интересовање, које ми ти улевах — на послетку можда и за то, што ти нисам са свим туђ. Да сам био странац за тебе, ја бих се уздржао. Ја сам негледуш полетео, па сам се мало опрљиво — и то ти је све! Ти си ми дала лепу лекцију. Помиримо се: реци ми своје жеље, и оне ће ми бити свете! А ако ћемо на што, ја нисам баш ни за службу све те укорје и ту срдитост.

Он јој пружи руку.

— И ја сам можда мало забраздила; ви ми изгледате, да сте добри и праведни. Да видимо — ако budete у напредак великодушни са мном...

— Хоћу, хоћу, само реци, шта хоћеш, па ћеш видети... поче Рајски с одушевљењем.

Она полагано извуче своју руку из његове.

www.unin.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Не! рече полуозбиљно: — по том одушевљеном говору видим, да смо далеко од пријатељства.

— Ти nisi кокета, Вјера. Остави ми бар надежду, да ће упорна страст растопити једном лед и да ће једнога дана...

— Тај дан немојте чекати, cousin, он не ће доћи.

— Онда, ваљда, nisi више слободна? Ти љубиш неког другог?

Она се намршти и упорно гледаше на Волгу, а после мале почивке рече:

— Па ако баш и љубим, је ли то грех? Можда ми ви не допуштате? зашита иронично.

— Ја?

— Да, ви, витеже и поборниче слободе! рече с подмехом.

— Немој се смејати, Вјера: јест, ја сам достојан поборник њен. Велиш, да ти не допуштам љубити. Ја баш и хоћу да теби проповедам о тој слободи! Љуби јавно и откривено, не скривај се: не бој се ни бабушке ни икога другог! Стари свет се распада а нови млади живот је озеленео и позива нас, ширећи нам своја на ручја. Ти си млада, nisi се никуд макла још из овога гнезда, па те је већ обвејао дух слободе, већ си свесна својих права и држиш се здравих идеја! Зар кад си зора слободе, да једина же-

на остане робинја? Ти љубиш? Говори смело... Страст је... срећа.

— За што да ја кажем, да ли љубим или не? То се никог не тиче.

— Имаш право, Вјера; сад те тек почињем разумевати, и обећавам ти, да од сад не ћеш имати узрока, да се на ме тужиш. Ја ћу поштовати твоју слободу.

— Нека, хвала Богу, рече она, пружајући му руку, коју он радосно и жељно подиже к устима. Она трже руку натраг.

— Али аки се не будем овде осећала потпуно слободна, ја ћу, ма колико да волим ову кућу, отићи одавде! рече одлучним тоном.

— А куда би отишла? зашита Рајски уплашен.

— Божји свет је велик! До виђења, cousin!

Она оде, а он гледаше за њом, док је не нестане у вратима старог дворца.

— Е где ти чуда! говораше у себи зачуђено Рајски, пратећи је очима: — а ја се спремао да је развијем, да јој васпитао дух и срце новим идејама о независности, о љубави, о другом, њој непознатом животу... А она већ еманципована! Само ко је то могао бити?...

— Лепо ме насади! А чекај, казаћу бабушки! повика за њом претећи јој, за тим се насмеја и упути се кући.

(Наставиће се).

О ЛУКСУЗУ.

ПОУКА ИЗ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ.

(Наставак).

Као примери *неразумног луксуза* из најновијег времена могу се споменути они скупочени дворци бившег баварског краља *Лујвиг II*. Поменути краљ имао је неодољиву страст да гради дворце и друга велика здања, па да би те зграде што скупије стајале, дао их је изградити баш у најнеприступљивим и најскровитијим крајевима своје земље, где су много скупији и радници а и градиво. Још није ни био са свим готов један дворца а краљ је већ дао изградити план за други још градиознији и велелепнији. Сви ти дворци и њихова опрема про-

гутали су небројене милијуне, те се краљ, крај свег свога богатства, морао јако задужити и сада се, након његове смрти, тај дуг отплаћује новцем што обилато утиче од путника, који, долазећи из свих крајева света, с правом се диве тим вишинским грађевинама јединственим у својој врсти.

Као очевидан пример *неразумног луксуза* вреде и силни они издатци на садашње европске војске, што тако јако оптерећавају државне финансије и врло штетно утичу на народно благостање. Са големих трошкова на оружање

WWW.CINIBR.BG
И
В
Т
Р
З
И
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.tribuna.org
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

преча толико друге важне државне и друштвене установе, не могу како ваља да се намирују друге много прече потребе које народ унапређују здравствено, морално, умно и материјално. Велики издатци на војеку утичу тим штетније, што се са ванредно усавршене технике и оружје све то већма дотерује, те државе старо оружје морају да замењују новијим и све то бољим.*

Примера лукеуза, што се каси о морал и о здрава начела народне привреде те је штетан и убитачан, може се безбројно навести и из свакидашњег живота појединих људи и сталежа. Такав штетан лукеуз тера, на пример, домаћин, који немилице троши и арчи имаће ван куће на различите ствари без којих он може да буде, а не брине се за своју породицу која трпи оскудицу у најпречим и најпотребнијим стварима. Такав лукеуз терају и они ђаци што се школују на страни који, примивши своју месечнину, уместо да је употребе на своје најпрече потребе: да плате за стан, храну, одело, књиге и школарину, проарче је за дан два у бурним уживањима, на после дуго натезу и злонате. Такав лукеуз је, даље, када ко, оженив се и примив нешто мираза, у место да покрије њиме своје најпрече потребе: да се укући, да купи намештај, да исплати стари дуг, већи део мираза потроши на велике и скупе сватове или, као што бива често код људи средњег сталежа, изда на *цугова-*

* Такав штетан лукеуз је, на пример, кад се у каквом месту — као у Н. Саду — које је и иначе јако задужно те његови становници, осим државних дација, морају да плаћају и знатан општински прирез — хоће да гради велика и скупоцена варошка кућа. Тиме би се место истина улепшало, али на штету пречих потреба и праве користи његова становништва, која више да се грађани не оптерећују одвеш а без нужде и невоље.

(Наставиће се).

Др. Ђорђе Дера.

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу Милану Савићу.

(Наставак).

Над кубетом Светога Петра, (6. септембра).

Данас сам по други пут ишао у Светога Петра, и данас ћу тек да ти о њему коју рекнем. Завириш ли у ма коју путну књигу, ту ти се одмах каже, како на свијету има седам големијех

ње после сватова. Штетан лукеуз терају и оне куће које, ма да им приход дотиче тек за намирење најпречих потреба, нерасудно троше за ствари за њих излишне, које ласкају њиховој сујети: на скупе забаве, на сјајне костим-балове, залажући своје драгоцености које им се после често продају на јавној дражби.*

Такав лукеуз штетан је на име за онај народ који, стојећи још на ниску ступњу развитка, дође наједанпут у додир са образованим народима те, у место правих благодети просвете за које он, још неразвијен, нема осећања, прима од њих измете цивилизације. А ови су му, да богме, куд и камо на већу штету, него што школе народима који су од њега просвећенији те и у свему напреднији.

Тако ће сурови народи средње Африке у додиру са образованом Европом примити од ње љута пића којима се они, на њих ненавикнути, трују и упронашћују, а за блиставе ствари фабричке индустрије које немају никакве унутрашње вредности, даће они све што имају најбоље. Јако развијена и унапређена комуникација која западну Европу доведе у брзи додир са нашим у просвети још заосталим Истоком, поред науке и образованости, шири не мало и раскош и развратност, а ово утиче тим штетније, што је мање још развијена у источних народа воља за рад и за већу производњу те да би они, привређујући више, могли трошити и на споредне потребе.

* Као примери таквог неразумног лукеуза могу се навести и различне јавне забаве што се приређују за добротворне цели, које често стају толико трошка, да однесу скоро сав приход те промаше прави свој смер. Није ту главно да се на забави развије што већи сјај, већ да за добру и племениту цел остане што више прихода.

цркава и како је међу њима ово најголемија. Ја ћу бити простији, и казати обло, да је ово највиша богомоља на кругу земљином. А ако ти је по вољи и једна звучна цитација, наодоћају са госпоњом Стаје-

уиловом, гдѣ је Петров-храм „једина вјештачка работа на овом нашем свијету, која се у грандиозности примиче непосредним дјелима Творчевим“. Простри народ у Риму, кад хоће да каже, е се неки посао одвећ на дуго развлачи, вели обично: „Mi pare la fabbrica di San Pietro“ (изгледа ми као градња Петрова храма); а има и право, јер се овој цркви, док су је са свијем довршили, хтјело више од сто и педесет година, а за трајања градње измијенило се на Петровој столици преко двадесет папа, док је послом управљало узастопце тринаест неимара, међу којима и велики Микеланђело.

Као што је познато, оvdје, гдје је ова црква подигнута, била је некад баншта Петронова, и то је управ оно мјесто, гдје је тај људски тигар, свог бијесног шемлука ради, толико хиљада Христјана погубио, бацајућ их гладној звјеради у чељусти, или их живе саживућ на ошоненим коцима, као што се саживу зубље. О Петрову се храму већ све казало, што се казати могло: чувено Беринијево ступовље око пијанце; монументалне чесме с бокова; дивот-степенице пред црквом; големо прочеље, на ком је урезано име Павла V-ог, који је довршио здање; Микеланђелово кубе — све је то већ толико пута и тако вјешто ријечју и сликом популарисано, да је чисто немогуће ништа више о њима казати, а у бапаност не унасти. Како му драго, описивање је сувишно: ја ћу да забиљежим само своје осјећање. Дјело је колосално, о том нема збора, али ме некуд не заноси.

Разумимо се добро: ови големи сводови, ови циновски мраморни стубови, овај непрегледни простор, по ком се око губи, сав овај ненадмашни сјај украса, без сумње, јако на ме утиче, али, бадава, душу ми никако не потреса. Чини ми се, као да би у овом обиму десетак посрчаних цркава стати могло: позлата, мермерни гробови, богати мозајици, статуе и кулјунциски радови немају зар равних у свијету. И нехотице отимље ми се, као цијелом свијету, поклич: „Дивно! величанствено!“ Никакав архитектат, ни прије ни послје, није таково чудо остварио; на онет

има нешто, што основној мисли ове зграде не одговара: Петров-храм није кадар да човјека у богољубну жицу такне, ни да му душу опом тајном зебњом испуни, којом је испуњава гробна суморност готскијех катедрала на сјеверу, те која тако дивно одговара христјанском појму о трошности и ништавости људскијех потхвата.

Да ти ово, што кажем, још јасније буде, а ти се, драги пријатељу, спомени свог првог утиска у Марковој базилици у Млецима. „Пребогати намештај не да места побожности; мисли лете за очима, од једне иконе до друге, од једног тучног светитеља до другог, али се ипак не да идејализму маха“. Истинабог, ја оvdје и не дођох, као што ни ти у Марков-храм, да божаствену искру тражим, која ће ми вјерска обзорја раскрити; не дођох да свети дух призивљем, ни да у молитви утјехе тражим — на онет ми овај беспримјерни свјетовни сјај некуд не угађа. Ову је цркву, по мом мишљењу, најбоље карактерисао Тен, рекавши да је то „дивна позоришна дворана, највиша, најбогатија на свијету, у којој велика једна институција износи свијету на видик своју стољетну моћ: то није богомоља једне религије, но је то храм једног култуса“. (Taine, Voyage en Italie).

Још нешто.

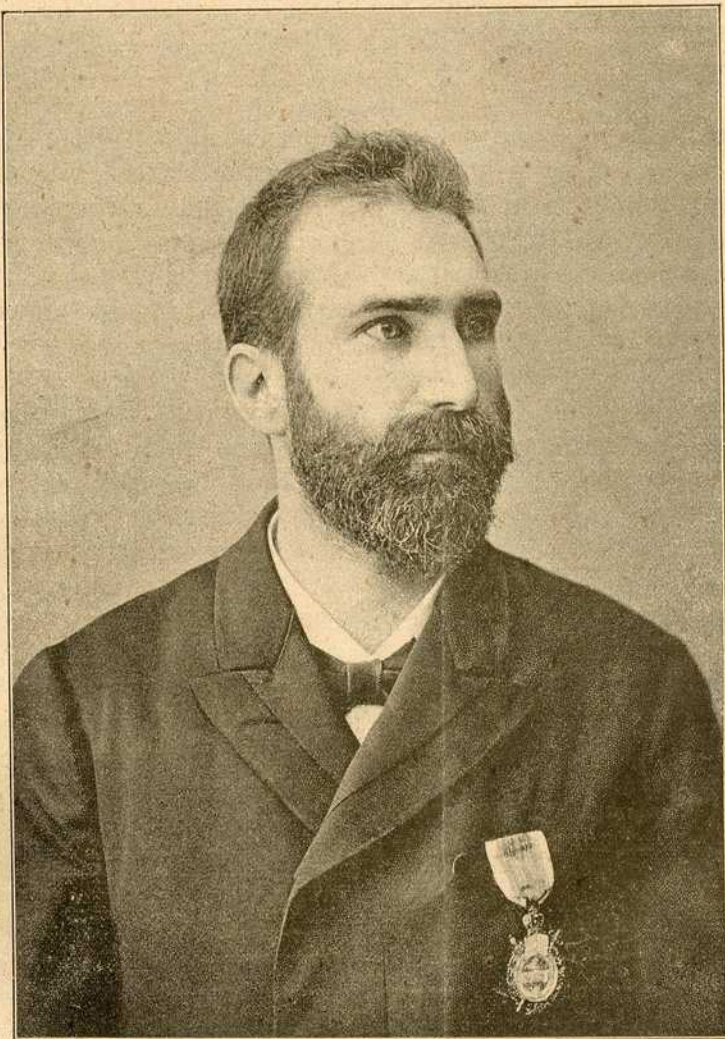
Пропорције ове цркве заиста су грдно велике; с пола је дугачка двјеста и деветнаест метара, а попримјерни јој брод, од једног полукруга до другог, мјери равно сто и педесет и четири метра; главни средишњи брод има у ширини преко 27 метара; ступци, који га од побочнијех бродова дијеле, широки су по девет, а облаци над њима сведени су у размаку од преко тринаест метара; главном је кубету четрдесет мет. и шездесет цент. унутрашњег дијаметра, а големи петокутни ступци, што га оздо подржавају, дебели су по двадесет метара сваки. Да ти ови бројеви још јаснији постану, напоменућу, како је срачувано, да би голема „Потрдамска“ црква у Паризу могла комотно стати у попримјерном броду овога храма.

Са свим тијем, кад чељаде први пут у њ ступи, остане некуд разочарано. Грдна величина Петрова храма не чини му се на

www. први мах тако велика, као што је заиста. Тако се и мени догодило, а догађа се скоро свакоме путнику. Сјећам се, да је чувени талијански списатељ Де Амиџис ову исту околност прибиљежио. То долази одакле, што се је трудно сјетити, да је нешто горостасно, гдје је све горостасно. У том погледу допустите ми, да ти наведем неколико редака једног оштрог посматрача, који је још у почетку прошлога вијека ову пр-

много слушао, па се пађе у обичној цркви, ни малој ни великој, ни ниској ни високој, ни уској ни широкој. Тек испоређивањем моћи ће да јој загре сву замашност; кад, посматрајући чесову капелу, примјети да је велика, као каква саборна црква; или кад се приближи каквоме анђелчићу на подножју какова стуба, па се наједаред сјети, да му је палац дебео, као људска мишица. Цијела зграда, ради дивна склада

Спиридијон Гопчевић.

кву обинао, а то је виспрени Француз Де Брос (De Brosse):

„Што вам се чини, какав изгледа на први мах Петров-храм дошљаку? Обичан. Ништа ме није више зачудило, као што ме зачудила околност, што се пред најљепшом ствари на свијету нијесам могао да зачудим; човјек ступи у ово здање, о коме је

појединих дијелова, произвађа тај ефекат, да нам се најголемије ствари у њој чине обичне мјере. Ова ће црква тешко кога изненадити, јер у њој, по неком дивном чуду, није ништа чудновато. Све је просто одмјерено, величанствено, и е тога ненадмашно.“ (*Lettres écrites d' Italie*).

Јесте, заиста, све просто, одмјерено,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ведичанствено; па опет има нешто, за које ови значајни придјевни не могу никако до-статни бити, а то је дивно Микеланђелово кубе. Кад оно по смрти Сангаловој (који бијаше као неимар Петрова храма наста-вио дјело Брамаштова и Рафајилово) позва Павле Ш. родом Фарнез, на управу Пе-трова храма чувеног Микеланђела, прекроји овај велики умјетник из темеља грађевну основу свога претшасника, што му „сан-галовци“ не могоше никако да опросте.

Дуго и дуго времена кињили су врло мајстора и свакојако прогонили, док најзад потајно не успјеше, да га с напном заваде. Мало кашње умрије Фарнез, и на његово мјесто дође други, па трећи, па и четврти папа, и кроза све то вријеме потраја не-дична урота против Микеланђела, којему претпостављаху које какове слабиће, ни из далека великоме умјетнику не дорасле. На-покон засједе на Петрову столицу папа Пије IV., и „сангаловцима“ се угаси сви-јећа; год. 1546. буде Микеланђело из нова позван, да на управу радње ступи, то у дубокој старости својој, од преко седам-десет година. Узвишени се мајстор дуго колебао, да ли да опет дјело настави, које његови недостојни замјеници бијаху међу тим у много чему искварили. Али се нај-зад, и ако зле воље, прихвати посла. Ње-гови претшасници бијаху увијек у двоу-мици, да ли да цркву саграде на основу грчког или латинског крста: он изабра грч-ки, удесив ствар тако, да му кубе тачно у сриједу дође. Пришовиједају да је Ми-келанђело, дивећи се Агрипином Пантеону, једном рекао: „Ја ћу да тај храм поло-жим на Петрову базилику!“ И заиста, по тачном рачуну, Микеланђелово кубе друго пије, но сунти Пантеон, кога је умјетни-ков геније на ону стравичну висину испео.

Обично се каже: срамота је у Рим поћи, а не видјети папу. Ја мислим, да би тора срамота била: у Рим доћи, а не узаћи на кубе светог Петра. Сва је прилика, да ћу ја (без своје кривине) прву срамоту на своја туристичка леђа натоварити; али не хтједох ни по што да се о божансвено Ми-келанђелово дјело тако исто огријеним. На црквени кров узашао сам уз степенице једне на завојницу, избројивши, док на

отворено не изађох, равно 142 ступња. Ти су ступњевни тако ниски и простран, да би чисто по њима могао узаћи и нато-варен коњ. Кад сам пошљедњи ступањ превалио, нашао сам се на висоравњу јед-ном, махом пошлочену, попут каква варо-шког трга. То је кров црквени. Кад се обазрех наоколо, учини ми се као да сам у неку варошницу ступио: има ту, на томе крову, и радничких станова, и радионица, и чесама за радничке потребе, и још ко-јекаквих кућа и кућерака. У сриједи се раскрыло, као голема папнска тијара, ве-лико кубе, а уза њ омања два осмокутна кубета.

Пођох даље ка црквеном фронту, кад ал имам пита и видјети! Преда мном се створише горостасни кипови дванаест апо-стола, напизани редом над црквеним про-чељем. То нијесу статуе, него су то го-леме хриди, да се лијепо човјек згрозн, кад у њих погледа, особито овако с леђа! Ови су кипови навлази крупнијем потезима тесани, те ти се из близа чине неуглађене стијене а не вајарско дело, и само кад их оздо с нијаче погледаш, изгледају ти при-родне величине и зналачки истесани.

Овдје код овијех статуа казаше ми један анегдот, који заслужује, да га овдје забиљежим. Бенедикт XIV., врло уман и духовит папа, примајући Волтерову *Зајуру*, коју му овај бијаше намијенио и веома ласкавим писмом на поклон послао, насми-ја се слатко и окренувши се својим до-главницима:

— Ево, рече, ми смо таман ка и оне статуе (уширући прстом у сунетарско про-чеље) кад их с далека гледаш, изгледају ти прекрасне, а кад им приђеш, грдне су до зла бога!

Дабогме, да нијесу сви папе тако искре-ни били.

Са овог висоравња води једна упу-транња галерија око главног кубета, са погледом на унутрашњост црквну, и даље више кубета, у тако звану „лантерну“; одакле је диван поглед на варош и око-лицу. Одавле сам се једном узаном гво-зденом љествицом попео у саму тучну ја-буку, која је над кубетом постављена, а коју подржава ова „лантерна“. Овој је

јабучица два метра и по дијаметра, и ко-
мотно може да се у њу смјести шеснаест
особа, али улазити не може него једно
чељаде за другим. Са црквеног тлеха до

(Наставиће се).

наврх кубета има сто и један метар, а
одатле до наврх крета изнад ове јабучке,
имају још тридесет и четири метра. Сад
можеш мислити, каква је то висина.

Марко Цар.

КЊИЖЕВНОСТ.

СПИРИДИЈОН ГОПЧЕВИЋ.

Познатоје том многостраном књижевном
раднику, чије монументално дело „Makedonien und Alt-Serbien“ имамо у српском
преводу Милана Касумовића, донео је пре по-
другу годину његов тада лист „Die Welt“ зани-
мљивих података о животу му и књижевном и
политичком му раду. Отуда сам данас рад, при-
казујући у овом броју „Стражилова“ лик тога
заслужнога радника, да извадим* и саопштим чи-
таоцима мога листа у кратко, што је онајвак-
није те што ће им у кратким потезима изнети
његов живот и књижевни рад.

Спиридијон Гопчевић родио се године 1855.
у Трсту, где му је отац, који се такођер звао
Спиридијон, био још у четрдесетим годинама овога
века први трговац. Мати му Лујза била је ро-
дом Еманова из Беча. Иза оца остао је Гопче-
вић од шест година а мати му је умрла, кад је
њему било осамнаест година. Гимназију је учио
у Мелку у Аустрији и у Бечу а после се одао
историјским, географијским, милитарним и наутич-
ким студијама. Научно је био до неких двадесет
и осам језика, од којих и данас говори тринаест.
Од 1872. па све до ове године путовао је је-
днако. Може се рећи да је прошао сву Европу
а био је и у Сирији, у Палестини, у Мисиру, у
Сибирији. Сад живи у Цељу у дољој Шта-
јарекој.

За књижевну продукцију Гопчевићеву рекли би
наши стари да је „баснословна“: За последњих пет-
наест година написао је двадесет већином онеж-

них дела и брошира, један роман, шест повела,
двеста педесет милитарних и маритимних, триде-
сет знанствених, осамдесет и пет белетристичних
и хиљаду три стотине и педесет политичких чла-
нака и расправа у седамдесет и шест разних
часописа. Прво му је дело изашло у Лишком
године 1877. а то је „Montenegro und die Mon-
tenegriner“, где на безобзиран начин напада кне-
за Николу. Одмах је за тим издао историју цр-
ногорско-турског рата од 1876.—1878. у три свеске
Од већих му дела нека је споменуто „Oberalbanien und seine Liga“ (Лишко 1881.), за које
кажу да је најбоље дело о тој земљи, у коју од
тридесет година амо није смео да крочи ни је-
дан научно образован Европљанин. Сензацио-
нално му је и дело „Bulgarien und Ostrumelien“
(Лишко 1886.) Но по нас је Србе без сумње нај-
важније његово епохално дело „Makedonien und
Alt-Serbien“, у којем Гопчевић на основу соп-
ствених доживљаја несорбивим доказима доказује,
да су ондашњи тобожњи „Бугари“ фактично Ср-
би и исто тако велик део северних Арбанаса да
је српскога порекла. Неки Хрон је покушао да
опровргне Гопчевићеве тврдње, но Гопчевић га
је у својој одбрани „Die Wahrheit über Makedo-
nien“ скувао.

У једном од прошлих бројева „Стражилова“
јављено је међу књижевним белешкама, да се то
преважно Гопчевићево дело може добити скоро
буд за што. Грешни свака српска кућа, којој може
бити а тога дела не набави.

Јован Грчић.

* Пред Касумовићевим преводом има такођер опширан живото-
пис Спиридијона Гопчевића, но одакле не видим податке с тога, што
је то у Касумовића преглед превод из споменутог немачког часописа —
Касумовић то до душе ни једном речи не признаје — и што је ово у
немачком часопису доцније, сам Гопчевић све до ове године. Кад
„Die Welt“, допосени у свом 33. броју године 1890. лик Спиридијона
Гопчевића, искрено набраја изворе, из којих је црпао своју „kurze bio-
graphische Skizze“ па чак и каже, да јој је клице Гопчевићева лика

„freundlichst zur Verfügung gestellt“ der „Herausgeber der serbischen Ue-
bersetzung von „Makedonien“, deren Titelblatt es schmücken soll“, онда се
морам чудити Касумовићу, да не само не каже, одакле је узео тај
животопис него га још и тако стилизује, као да је чедо његова труда
и испитивања (в. на стр. VIII. „пре но што продујим описивање Гоп-
чевићеве даљње радности на књижевном пољу —“ немачки у листу
(стр. 18.): „bevor wir jedoch die weiteren schriftstellerischen Erzeugnisse
Gopsevits besprechen —“).

СУВРЕМЕНА ПИТАЊА.

II.

ПОЛОЖАЈ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ПРЕМА ВЕЛИКИМ КЊИЖЕВНОСТИМА У ОШТИТЕ И ПРЕМА РУСКОЈ ЗАСЕБНО.

За последња три деценија, од како велики мајстор руске уметности И. С. Тургенев очара Европу својом појезијом и извојева јој својима и својих великих вреника делима одлично место међу првим европским литературама — онака се у животу идеје литературе једна, истина обична, али врло занимљива и поучна појава. Једна литература, која се напором безброја даровитих, генијалних глава на основу изучавања и претапања у свој организам западне просвете и вештине стварала и створила за непуну половину века, долази, да у добу своје потпуне развијености достојно награди своје учитељке — западно европске литературе — и да их у добу њихове старости, одмора и у неку руку учмалости оживљава својом свежом, животодавном влагом. Појава та није у вечном животу идеје књижевности ни нова ни необична, она се јављала, од како је на Истоку пред освитком историјског доба почела да се развија прва култура и књижевност па до данас; она је тако стара и обична, да при наступању такве једне литературе изван домаћих граница никоја светска литература не долази у забуну: какав положај према њој да заузме — све су оне то већ и саме виђале и вршиле, и с тога се оне, без икакве бојазни, драговољно предају благотворном утицају новоприспелог и новосазредог друга. Отуд и видимо да се литературе: немачка, француска, енглеска, код којих је данашња руска књижевност од првих својих почетака (Ломоносов 1739.) до јуче била на науци — данас, кад је ова потпуно сазрела за друговање с њима, драговољно предају њеном благотворном утицају, који оживљава.

Но поред тих литература, а нарочито посредством немачке, те вечне учитељке наше уметне књижевности, почела је за последњих двадесет година руска литература утицати и на слабачки организам наше књижевности, која данас — сад у бољем, сад у лошијем преводу — има добар део руских класика на своме огњишту. На како у радника на пољу српске и хрватске књижевности има још увек много добре воље за пресађивање руске појезије у наш духовни организам, чини нам се да нема данас важнијег питања у српској књижевности, но проговорити коју што

пре о положају наше књижевности према великим западним (т. ј. светским) књижевностима у оштите, и према руској засебно, и о реформаторском задатку, који би морало вршити уношење такве једне литературе у област нашег друштвеног живота. Питање то није код нас још никако расправљано и ми у напред већ знамо да наш кратки чланак ни близу није кадар решити тако велику ствар — но покушај, ма био и са свим слаб и погрешака пун, имаће своју несумњиво добру страну у томе, што је бар почео. У то име молимо читаоца, да снисходљиво саслуша, како мислимо о самој ствари.

Литература развијенијих народа на Западу, којих свака живи рационалним животом — нека један и два и више столећа — потребују у своме развиту још и данас нових наравствених елемената, као што су их требале тада, кад су тек стајале на снагу, и несвесно и невинто узимале елементе и облике књижевности у суседних, образованијих народности. Као што је француска књижевност, да би у оштите у организам француског духовног живота унела идеју уметне појезије, морала поћи на наук старој класичној књижевности па — не могући још прозрети шта је битност појетичких производа — и нехотице створити псевдокласичну драму, епос, пасторалну појезију, и тек тада као неки напредак у развиту појезије: вештини и животу ближу сентименталност, романтизам и т. д. и као што је немачка књижевност, усвојивши из француске псевдокласичну и сентименталну појезију, створила могућност да се трудима Лесинга приближи тадашњим енглеским, животу ближим шницима, чиме је тек развијање литературе изведено било на прави пут, — исто је тако и овој и оној књижевности, као и свакој другој, потребно нових елемената са стране и тада, кад литература не учи више азбуку и не стаје тек на поге, но је развијена у величанствену зграду, која се диже на духовном животу читавог народа. У првим почецима требало је помоћи са стране, да се идеја вештине, уметне појезије унесе у земљу; данас пак, кад је идеја већ одавно унесена и срасла са духовним организмом друштва — да се што дуже и сигурније одржи.

Кад бацимо општи поглед на развитак идеје литературе у једном народу, онажамо три епохе:

1) узаимање са стране или упознавање основа књижевних; 2) епоха самосталног стварања, кад упошење са стране истина још не престаје, али није битно у ствари, и треће: додир развијене већ литературе са страном, новог живота пуном литературом, да би се живот књижевности и на даље одржао. Упошење са стране је у свима епохама, само има кад мање кад веће значење.

У светском (свемирном) развићу идеје књижевности најновији моменат представља руска књижевност, и литературе светске, које су и до сад стајале на висини и до данас свежину одржале само тако, што су се стављале у додир са сваком новом рецју у свеопштем развитку литературе — искренула та реч ма на ком крају света — приближиле су се данас руској књижевности, осећајући, да је наравствена и ве-

штинска њена садржина нов моменат у развитку *самих њих* — западних, европских литература, као једне целине, у колико је то литература, која је у напону свог развијања усвојила, асимилувала себи све што је у литератури Европе било битно и велико, и дала на то још нову националну садржину, услед чега је стекла дражи и ваештно живототворне моћи за остале, у књизи од ње старије народе. Развићем и напретком руске литературе развила се дакле и западна, европска литература и није никоје чудо, што је то немачка, француска и енглеска књижевност узела као ствар домаћу и превела све руске класике на свој језик. Тло истина помаже дрво и биљку над собом да напредује, али плодови и отпатци, који спадају с дрвета и таложе се на земљи, садржином својом хране свог бизниса хранитеља.

(Наставиће се).

Јован Максимовић.

К О В Ч Е Ж И Њ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Српска краљевска академија. Глас XXVIII. Стјепан Вукчић Косача. I. Написао *Љ. Јовановић*. Београд. Штампарија краљевине Србије. 1891. Стр. 86. — У овој књизи је историја владе Косачине од кад је ступио на престо (1435) па до свршетка Косачина рата са Мљетцима (1445.) Тежак је био положај младога Стевана, када је после смрти свога стрица Сандаља наследио његову државу. Сви се беху дигли против њега. Али млади Косача, знао се изабавити из те невоље. Он је добро познавао „дух времена“: знао је он да се међу силним непријатељима, који су га били опколели, само тако може спасти, ако се склопи под заштиту силног цара турског. Наскоро прошири Стеван своју државу земљама Радосава Павловића. И нареду у Угарској употреби Косача на то, да државу своју увећа. Када су пак Турци заузели Смедерево (1439.) Косача употреби ту прилику, да и он заузме штогод од Ђурђевих земаља, те уђе с војском у Зету. Због тога дође у сукоб са Мљетцима, јер су они хтели да зазму Зету. Косача је у почетку напредовао, али кад, из непознатих узрока, мораде повући своју војску из Зете, постигну Мљечићи тамо огроман успех. Кад пак Стефаница Црнојевић пређе Мљетцима и кад Турци у зликом походу на Балкан (1443—1444.) бише сасвим потучени и сузбијени, био је Стеван вољан да се мири, тим пре што му је и у Далмацији војска била потиснута. Књига ова завршује се миром, који је Косача 1445. г. углавио са Мљетцима. — Језик је у овој књизи леп и чист; изнашање догађаја тече јасно, лако и разумљиво, тако да је може свако са највећим уживањем читати; дело је написано са дубоком студијом и великим разумевањем; једном речју:

ово дело је у потпуном смислу академска расправа. Сваки који ову књигу прочита, биће уврвен, да је вредна најтоплије препоруке. С.

Град, трг, варош. *К историји речи и предмета, који се њима кажују.* Неколико страна из дела „Градови и тргови у старој српској држави“. Од Стојана Новаковића. На по се штампано из „Наставника“ за 1892. год. У Београду. У државној штампарији краљевине Србије. 1892. Стр. 17. — Има већ више година, како Стојан Новаковић ради на делу: „Градови и тргови у старој српској држави“ („Кодо“ 1890. стр. 96.) Ова књижица чини „неколико страна“ из тог дела. У почетку говори писац о томе, како је изгледао град, а како подграђе или трг. У старој српској држави град је значио тврђаву и насеље у њој и око ње. Доцније, кад се насеље око тврђаве расширило, назвали су то насеље подграђем. Градови су били средиште трговачког промета, због тога се градеко насеље назове тргом. Тргови су били стални и привремени. Стални тргови су од прилике данашње вароши, а привремени су места, где се држе панаџури. Кад се у XIV. и XV. веку вароши српске већма развише, требало је узети више назива за варош, трг, град и т. д. због разлике. Како баш у то доба падају и турска освајања, то су нови називи узимани из турског језика. Писац нам још изнесе разне називе места и њихова значења у наше дане. Све своје тврдње докажује Новаковић множином примера и другим јаким аргументима. — Књига је ова, као и сва дела Новаковићева, написана леним језиком и са дубоком студијом. И ова књига, као и сви радови Новаковићевих, нека су свакоме најтоплије препоручени. С.

Удава или самовласно аштење за дуг у староме

ерском законодавству и у народним обичајима. Прилог к познавњу средњовековног парничког поступка у Србији. Од Стојана Новаковића. На по се штампано из „Правника“ за 1892. У Београду. У штампарији краљевине Србије. 1892. Стр. 19. — Ова расправа чувеног научења нашег богат је прилог историји права ерског. Писац нам прво изнаша како је код западних народа поверилац позивао на суд дужника. Поверилац позове дужника, те заједно иду на суд. Тако је од прилике било и у Срба. Затим говори писац о аншењу за дуг. У Византији изгледа као да није било допуштено уапсати дужника. Код германских племена дужник је могао постати повериочев роб. У Србији је у време Стевана Првопачаног поверилац могао дужника ухватити. Има спомена, да је тако било и за владе Уроша I., за Милутина и за Дечанског. Душанов законик је забрањивао аншење за дуг. Трагови удаве налазе се још на почетку овога века. — Сама реч „удавач“ мењала је своје значење. Прво је значила самовласно хватање и предавање суду; затим је значила хватање путем суда и најпосле свако окривљавање. — Држимо да дело није потребно препоручивати. С:

Етнографска карта ерских земаља израђена на основу историје, језика, обичаја и поезије. Израда и издање ерске великошколске омладине. Београд. Штампано у штампарији краљевине Србије. 1891. Цена 2 динара. Стр. 59. — У књизи овој говори се само о две ерске покрајине: Старој Србији и Маћедонији. Доказује се на основу историје, језика, обичаја и поезије, да су становници Старе Србије и Маћедоније по народности Срби. Књига је подељена на пет одељака. У првом одељку говори се о доласку Словена на Балканско полуострво; за тим се у најкрупнијим потезима износи историја Срба и Бугара. У другом одељку се на основу језика, у трећем на основу народних обичаја, а у четвртном на основу народних песама доказује, да су становници Старе Србије и Маћедоније Срби, јер њихов језик има особине ерског језика (особито ђ и љ), они имају исте народне обичаје које имају и остали Срби (особито криво име) а и народне песме су им налик на народне песме осталих Срба. У „Закључку“ се своди све, што је у књизи доказивано, на то, да су становници Старе Србије и Маћедоније по народности својој Срби, и да су то ерске земље, ма да се Бугари служе свакојаким средствима, да противно докажу. — То је у кратко садржај ове књиге. Дело је ово врло занимљиво и написано је лепим језиком. Самом делу немамо ништа, али етнографској карти, која је додана уз дело, имамо врло много да замеримо. Одушевљење за свој народ је дивна врлина, али кад то одушевљење пређе у шовинизам, онда од врлине постаје — страст, а страст је порок. На карти, која је додана уз ову књигу, обележена је цела Маћедонија као — чисто ерска. Народности Маћедоније требало је обележити по карти Гопчевићевој, на којој је Стара Србија и Маћедонија различно „шатирана“ и другим народностима. Дало би се и међу Шоповима, па можда и у Босни штогод „шатирати“. А шта тек да кажемо на то, што је — цела Хрватска означена као „ерска земља“! Та сама омладина вели на крају: Туђе нећемо, а своје не дамо! па за што онда дирати хрватске земље, кад су то земље другог народа. Ми и Хрвати имамо много заједничкога, али оно, што нас од њих највише дели, то је њихов — шовинизам! Не треба да

појемо трагом њиховим! — Само дело пак нека је најтоплије препоручено сваком Србину. С:

Мита Пешиковић, Збирка педагошких радова — књига прва. Ово је дело наградила Мат. Срп. Н. Сад, Павловић и Јоцић 1892. 8°. 219 и 2 л. — Напредак наука и филозофије учинише прави преврат у модерном школовању. Оно, о чем Монтењ, Локе, Коменски, Русо и други велики пријатељи човечанства после њих само сањаху, то постаје на Западу збиљом. Од њихових умесних напомена и правичних жеља оградиле умни педагози и филозофи величанствен систем: теорију педагогије, који као неодољива струја јури светом, обарајући старовољство и неразложност, разгањајући чаму из просветног храма. Као да изидосмо из плеснива, загуљина подрума на свеж, бојји дан. Радујемо се, што из поменуто књиге поднасмо у г. М. Н. једнога ерскога апостола те нове науке; тим пре што таласи нове струје као да тешко покрећу руковође наше школе са старог утреника. И да се наше учитељство образује потпуно у духу нове педагогије, ипак је потребно, да се напредне мисли о школи засеју и у шире опћинство, јер оно и његови заменици од незнања често сметају напредовању наше школе. Препоручујући најтоплије ово дело сваком пријатељу наше школе, радо се лаћамо пера, да га прикажемо читаоцима. — Три расправе ове књиге прештампано је писац из Летописа желећи, да доспеју и у шире кругове. Прва расправа: *Змај-Јован Јовановић као педагог* (Летоп. књ. 149, 150 год. 1887.) је прилог нашој васпитној повесници. Пре него што би прешао својему предмету расправља писац о значају школе и мисли, да она треба да однегује у питомцу побожност, родољубље, здравље и поштење. Сви наставни предмети морају бити управљени на ово четворо. Чика-Јова воли децу и већ то му даје подобност за педагога. Па колико помаже он школу својим децим песмама? Чика-Јова познаје душу детињу, уме да се уживи у осећај детињи и да га песнички исказе. Према поменутом задатку школе предаши писац прво на побожне деце песме, на родољубиве, на песме, у којима се пева о напретку тела и душе и на послетку у којима су изнесене мисли о школи и њену задатку и о учитељу. Сваки одељак уводи писац теоретским разлагањем па онда на њем одмера вредност чика-Јовиних песама и свугде додаши до уверења, да му педагошки проглед стоје на висини данашње педагогије. Стил и разлагање у почетку чланка несудоста јасни. Израда теме не поклапа се сасвим са натписом. Као да г. М. Н. главно беше да исказе своје мисли о задатку нове школе, јер иначе се не разумје, зашто је за своје расправљање одабрао некоје песме чика-Јовине и то само из „Певаније“. Ми биемо баш желели, да је све узео па шта више у новом издању овога чланка, да га је допунио песмама из „Певана“ све до ове год. јер само тако бисмо добили потпуну слику чика-Јове као педагога. Но и ако несудоста изнесене све педагошке мисли чика-Ј. као што бисмо очекивали, ипак је јасно из ове расправе, да Змај има природан педагошки смисао. С друге стране није тачно узимати прерађене песме (н. пр. „Тихи позив“). Слажемо се са писцем у том, да би требало чика-Ј. песме у згодном распореду штампати у једну књигу, само још додајемо, да би требало и слике додати, јер су некоје песме уз слику и постале и без ње се тешко могу разумети. — У другој расправи (стр. 73—117.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

О управи и надзору школском (Летоп. кн. 141 год. 1885.)
 црствена се темељито и стварно ово савремено питање.
 Ко год има респекта од педагогије као науке, ко год зна,
 какве тешке захтеве поставља нова педагогија на настав-
 ника, свако ће прећи на страну пишчеву, да се управа и
 надзор школа сме (рекосмо *сме*) предати у руке само
 стручну педагогу. У томе питању треба да одлучују ле
 педагошки разлози; сви други обзир морају се одбацити.
 Нова педагогија не може замислити васпитну наставу без
 религије. Сем тога у свима нашим автономним властима
 има свешеника а вишима су председници епископи и па-
 тријар. Ако у том нема доста јемства за православље,
 онда јемства управо ни нема. Пишчеви су разлози свугде
 јаки, јер су објективни. Пријатељи и градоноци наше шко-
 ле нека им се не оглуше! — Трећа је расправа (стр.
 121—219.) *Може ли школа бити без телесне казне?* (Летоп.
 кн. 165—168. год. 1891.) Вештом руком латио се писац,
 да онтрином својих разлога сасече једну дубоку и тешку
 рану са тела народне наставе. Нека зна г. Н., да су уза њ
 сви разумни и хумани (шта? зар нехуман педагог?) педа-
 гози а да ће му до неба захвалити сав деџи свет на ре-
 чима, пуним уверења и тошине. Искуство дивно доказује,
 да школа може бити без тога нечовечнога страшила, које
 је (као што се сада на жалост доцне увиђа) читава по-
 колења морално упропастило. Докле год се буде и по-
 мишљало на телесну казну у школи, знак је, да има још
 недостатака или у опреми и уредби њеној или у спреми
 и доброј вољи наставника. Попуните те недостатке па ће,
 уверени смо, нестати и прута из школе. — Све што досле
 рекосмо, можемо сабрати у ове речи: писац расправља
 савремена животна питања наше школе, уз добро позна-
 вање начела Хербартове школе. Желимо, да ове мисли
 продру дубоко у срца нашега учитељства и опћинства,
 јер то ће охрабрити писца, да нам што пре преда и дру-
 гу књигу. — Једно што се не може похвалити у овој
 књизи, то је језик. Управо грехота је, да ерски књижев-
 ник па још педагог, пише оваким новинарским језиком
 (то је последњи квалитет). Особито се опажа велик ути-
 цај немачкога језика *Правописне грешке*: не су (стр. 9,
 26, 37, 78 и т. д.), не смо (10, 151), према ст. слов. нџемъ
 мора се заједно писати; би ће (219) треба заједно; на-
 предка (16); сведоче (21), потстакне (24), објасњује,
 -нш- (93), разљуђених жљ- (135), покољење, -л- (157), за-
 љевица, -д- (113), развијтак (46 и још), развиђе (58) не
 треба -ј-; шњиме (23), ш њиме (34) треба с њиме.
 Погрешно је дељење: поз-вани (16) приг-нуо (17) дос-
 певши (48) уг-ладно (169) и још много. *Облиц*. 6.
 над. ј. љубави (17, 84), помоћи (26), речи (30), власти
 (76) треба љубављу, помоћу, речју, влашћу. Погреш-
 ни су заменички 2. п. ј. прв- (10.) педагошка (10)
 из деџа живота, у себе сама (138), прџва човека (157),
 прџва учитеља (213); треба: првога педагошкога деџега
 самога правога; у нади треба нама. Боље је: таки такога,
 оваки -ога него оваков овакови оваковога, таков такови
 таковога, које г. Н. једино употребљава. Допустити ми
 сваки (185) треба свако. Применовни (89) замену и за-
 мене (105), добро је само -навши -не; волио (146,
 217) према волети треба волео, а сад. вр. је волим; доне-
 шених (185), увешен (188), нађешен (217) треба свугде
 -е- јер је основа нее- а од осн. носи- је ношен;
 прихваћа (205) схваћају (19.) треба -т- јер је осн.

хвата- а од осн.хвати- има облика са -ћ- при-
 хваћен; подвржен (158) треба подвргнућ; памтење (83)
 треба -ћ- јер је од осн. памти- од облика памћен;
 можда би боље било и бриђење него бридење (174) од
 бридети као виђење од видети; да се удубимо (138) тре-
 ба удубемо од осн. дуб- а оно је од осн. дуби-, која
 значи друго нешто. Веома је недоследно употребљен гла-
 гол *црствени*: исцрпети (69) исцрпено (98, 68) црствени (152)
 уз то исцрпавици (40) црствено (18, 132) исцрпљена (185);
 црпи (51, 76, 199) уз то исцрпу (139) и исцрпе (199) цр-
 пети (100); од осн. црп- треба: црпети црпао црпли
 исцрпавици црпено црпем-еш-е-смо ете-у-ући. Будућег
 времена скоро и нема него се infm. описује са да и сад.
 вр.: који ће да регулишу и контролишу, објект ће да по-
 дивља, он ће да изгуби (12), школа ће да користи (19),
 који ће да сматра (21), тачније ће да разуме (37), радо
 ће да пристане (38) и т. д. *Синтакса* је веома погрешна.
 Ред речи врло често је поремећен, употреба простих и
 сложених придева је врло нетачна и погрешна (он је
 снажни бранич, наука је верни пратилац 53, учитељи
 нека служе деци као узорити пример 172). Уз глаголе мо-
 ћи, морати, почети ретко долази infm. него свагда да са
 сад. вр.: може живље да развија, почело се правилно
 да оцењује (9) ја могу да поткрепим (145) мора да буде
 (26) и т. д. Још је више песама (44) много је учитеља,
 колико је учпг. (199) још је такoвих педагога (203) а
 свугде треба безлично има, шта више долази: ретко је
 свештеника (107). Нешто новог, кориснога (172) ништа
 новог (18) понешто удесна (39) а треба ново, корисно,
 удесно. Бавише (11) говорих (20) живеше делаше (152);
 од трајних глагола није згодан аорист. Могао бих навести
 јоште голмуду наказа и потрагуша, са којима одавно већ
 ратују наши филозофи, али се оне упорно држе. Показују
 само некоје, јер и овако је запремљено много места: убе-
 љење (13) веронаук (14, 22) редостав (34) овалпоћен (23,
 122) упливисати (34) упозорити (35, 36) осведочен (160)
 опредељивати (52) противразлог (76) изнимка (79) отелов-
 љен (85) делокруг (87) приврженик (108) околност (109)
 образложен (188) прешан (58) целодневна обука (177) и
 т. д. а да и не потезем руске, турске и друге речи, без
 којих лепо можемо бити: услов поборник реван благода-
 рити учтивост примедба кадар виновник сигуран кашти-
 га посетити; битисати и битисање значи баш противно:
 п опати проћи, пропадање. Пријемљив (24) empfänglich.
 искључиво (9) ausschliesslich, (не) да се es lässt sich (nicht)
 врло често, неопходно (64 и често) unumgänglich, а од
 куда је опходно (193)? услеђљен bedingt често, њихов
 властит (26) ihr eigen, својствен (18) eigenthümlich, не-
 сравњено (31) unvergleichlich, неопростив (97) unverzeih-
 lich, неугешно стање (77) untröstlich, свестан са 2. п.
 (47, 100) bewusst, он подлежи промени (53) злостављање
 злоупотреба, шта с њиме да почнем (м. радим) wass s. ich
 m. i. anfangen., одстранити (140), beseitigen, отштета (218)
 Entschädigung, неоспорно (155) unbestritten, можештна (!)
 жештина (156), делокруг (157) Wirkungskreis, могуће је
 (215) es ist möglich и т. д. и т. д. Шта ће бити од на-
 шего књижевнога језика овако пишући, то сам Бог зна!
 — II. лампа је чиста, књига је укусно израђена, само има
 преко 50 штампарских грешака, али само једна квари
 емисао на страни 104. 17 ред од доле: местни а треба
 епархиски.
 Т. О.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Пера II. Ђорђевић. Просветни Гласник службени лист мнш. просв. и цркв. послова краљевине Србије. Год. XIII. свеска I. јан. 1892. Издаје управа државне штампе у Београду. — Од како је узео уређивање Просв. Гл. у своје руке Пера II. Ђорђевић, начелник просветнога министарства, постао је он и пунији и занимљивији. П. Пера је сабрао око себе махом млађе, нове снаге. Тиме је тежња и изворност научних чланака петина мања, али такви поступак има своју добру васпитну страну. Напомињемо нешто, што се тиче правца Просв. Гл. Хвала Богу имамо Глас, Годишњицу, Рад, Летопис, Гласник (бос. муз.), Наставника, к томе још белетристичне и стручне листове, који такође примају научне чланке. Ако су у пређашња времена морали наши научни журнаали зато, што их беше мало, примати у се чланке од сваке руке, данас би требало да подеље посао. То се може особито код оних, који имају једнога уредника. Просв. Гласнику је задатак, да нам доноси службене записке о напредовању српске просвете и школе а такође да утире пут, којим треба да идемо у просвети. Мислимо, да би добро било, да обрати пажњу и прошлости нашој, да буде као неки архив за новостину наше просвете, користећи се државном архивом и другим изворима. За ту знамениту струку и онако немамо засебна листа, а не ћемо скоро ни имати. — Из јан свеске (4^о стр. 76.) споменућемо ове чланке: *Патријарх Јевтимије и његови ученици* од Св. Ст. Симића, *Француска и ситл. револуција*, културно-истор. паралела од Драгољуба С. Павловића, *О народној просвети у Русији*. III. од Радована Кошутића (О „дубочиј“ књижевности, књигама за просв. народ, о садржини, издавању, ширењу тих књига, од којих се многи књижари обогатише али на грдну штету народнога морала. Можда би се могло писати и у нас о „дубочницима“!) На стр. 50 је реферат М. Вукићевића о *Флоринскога Закошкџу Душанову*. Мало доцне се појавио, али боље никад него никад. Додајемо, да писач ових реџака осим рукописа, који су познати Флоринском, зна још за три, који припадају Соњско-Текелиној групи: један у његовој руци (врло лепо писан), један у проф. новосадеке гимн. А. Сандића а један је својина г. Мирона Ђорђевића, игумана ковиљског. Прва два без године а трећи је написао 1726. године 20. септембра Стефан Стојковић у Београду. Још и то треба знати, да је Текелин рукопис сада у књижници „Мат. Српске“ бр. 3780. (пореди „Браник“ 1889. г. бр. 118, 119). Стр. 59. *Писма из Петрограда* I. Православље у год. 1888. и 1889. од Р. Кошутића. (Занимљиви, свестрани подаци о руској цркви, поцрпени из „отчета“ оберпрокурора св. синода К. Побједоносцева.) Стр. 75. некролог *Мити Петровићу* (по „Школ. Листу“). Прилог уз ову свеску: *Етнографска карта срп. земља великошк. омладине*. — Остао су службене ствари, чланци из прир. наука и педагогије.

Т. О.

Отаџбина. Књижевност, наука, друштвени живот.

Свеска за јануар 1892. Власник *Владан Ђорђевић*. Уредник *Милан Јовановић*. Година десета. Књига тридесета. Свеска 118-та. У Београду у држ. штампарији краљевине Србије 1892. — Најновија свеска „Отаџбине“ не само да је уређена у духу досадањих те дакле вешто и лепо, него као да јој је још била намера да докаже, како право имају који кажу, да би голема штета била нашој књижевности, кад би тај часопис — као што се, на жалост, већ почело зунати — морао престати. Оно из изјаве администрације на корицама ове свеске видимо, да још није све, како би требало да буде, јер је администрација присиђена јавити „г. г. сарадницима, да за сада још не може давати хонораре“, али ваљда ће се скоро и до тога доћи, док само читалачка публика увиди, да „Отаџбина“ под новим уредништвом ни мало не уступа оној старој, припознатој. По нашем је мишљењу шта више „Отаџбини“ сад вредност скочила са тим, што сад уз повеће и опширне приказе под рубриком „Књижевност“ доноси и силне књижевне белешке, управо опет приказе, мало до душе збијеније и краће, но ипак исцрпне реферате о важнијим књижевним појавама нашим и страним, а великом већином из познатог вештог пера самога уредника дра Милана Јовановића, који се у овој свесци после дуга већ времена приказао опет и као уман зналац уметности музичке, сестивни се неумрлог Мозарта приликом стогодишњице дана смрти његове те описавши живот музичкога тога великана и изнесавши и вешто карактерисавши епохални му рад. Иначе у овој свесци „Отаџбине“ осим наставака из пређашњих свезака има, као што већ у прошлом броју споменусмо, на првом месту лепа прича даровитог Илије И. Вукићевића и још једна карактерна слика Андре Гавриловића под натписом „Каменар“. Слика је занимљива, али се нарочито на почетку јој осећа нека тромост, нека развученост, приличан минуе приповедачке вештине. Види се, да Андра Гавриловић није свикао у прози писати па му баш тешко пада. Од песама, којих ова свеска „Отаџбине“ има канда о једно око сувише, најбоље нам се свиди „Гробар“ Ристе Ј. Одавића, крај свега тог, што нас оно понављање сокољења на рад песмом после рефлексивања јако подсећа на први приказ пете радње у Шекспирову „Хамлету“, и крај свега тога, што и Немац Хелти још пре својих сто и више година то исто све каже у четир — управо само у три, јер је четврта једнака првој — строфе по шест стихова. Не би ли та спретна песмица Хелтијева Одавићу за други пут била наука да много не развлада. Свежа је донекле и красна и песмица младога Саве Д. Мијалковића под натписом „Веруј, љуби и надај се!“ Разноврсни садржај, какав обично доноси „Отаџбина“, и у овој је свесци смишљено распоређен те се читалац свакога рувета може лепо и позабавити и лепих ствари и научити. И опет и опет најтоплије препоручујемо „Отаџбину“ српском читалачком свету.

Г.

САДРЖАЈ : Песништво : * * *. Лука. Вјерина љубав. — Поука : О лукезуу. У Латинима. — Књижевност : Спиридон Гоцчевић. Сувремена питања. Ковчежић : Књижевни прикази.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоџића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.